

K čemu je filosofie? [1994]

Naším zvykem bývá šmahem zahrnovat nějaké jevy pod jednu střechu, jen když mají něco společného, a málokdy se důkladně přesvědčujeme o tom, zda právě to společné je pro ně tím nejdůležitějším. Tak např. skepsi považujeme za špatnou, kdežto nadšení za dobré, ačkoliv dobrá je ta skepse, která se nenechá chytit na udičku pěkného slova pro špatnou věc, a špatné je nadšení pro nějakou hloupost nebo dokonce darebáctví. Jindy zase se násilně od sebe rozdělují věci za pomoci nálepek, ačkoliv zjevně náleží k sobě. Tak může naší nepozornosti i politicky využít ten, kdo místo rozboru nebo argumentu opakuje fráze jako třeba „levičácká demagogie“ nebo zase „pravičácká demagogie“, jako kdyby demagogie nebyla vždycky špatná, ať jí používají politici leví nebo praví. Takový způsob mluvení se pak nazývá přemlouvání: cílem je někoho umluvit, nikoliv mu poskytnout solidní informaci nebo zřetelně předvést vlastní stanovisko.

Nemusí jít vždy o tak zjevné rétorické podfuky, ale někdy taky o propracovaná sofizmata, jejichž odhalení a rozbor vyžadují nejen inteligenci a zkušenosti, ale někdy i rozsáhlé vědomosti. Nebezpečná jsou sofizmata ovšem jen tenkrát, když se jim podaří zdánlivou jednoduchostí zakrýt něco, čeho kořeny jsou velmi hluboko. Pak se může dokonce stát, že se taková sofizmata stanou na dlouhou dobu takřka obecným předsudkem a jakoby samozřejmostí. Pak to dá obrovskou práci hnout s takovou překážkou a najít cestu, jak přesvědčit lidi o chybě, omylu nebo lži, které se skrývají za podobnou zdánlivou samozřejmostí.

V minulosti, zejména od počátku nové doby, docházelo často k odhalení neudržitelnosti různých starých předsudků díky poznání vědeckému.

Někdy je tomu tak proto, že se nám něco jeví jako tak samozřejmé, že nám ani nenapadá, že to někdy muselo být vynalezeno nebo objeveno, jindy dokonce proto, že o tom dosud vůbec nevíme, že jsme si to ještě neuvědomili anebo že jsme to už dávno zapomněli.

Dlouhá tradice zpředmětnující pojmovosti nedovolovala ani v následujících staletích a více než dvou tisíciletích, aby byly podniknuty dosti hluboké reflexe, jež by dokázaly ukázat, že pojmovost a pojmy jsou pro myšlení pouhým nástrojem, ale skutečnou perspektivou že je to, oč v každém vážném a sebe si dostatečně uvědomujícím myšlení vposledu jde. A to je pravda, nikoliv pouhá formální logičnost, jakou právě pojmy umožňují.

Bylo by dokonce možno říci, že na tom, jak nějaký myslitel interpretuje sám tento jev, tj. samu povahu, strukturu a smysl dialogu, se vlastně rozhoduje, jaký je filosof a zda vůbec je filosof.

[připojená autorova poznámka:]

Tohle je zřejmě buď nedokončeno, anebo to teď nemohu najít. Ale také to přidávám, kdyby bylo třeba, tak to lze ještě upravit. (Pozn. 10.12.2005.)